

Poslední oddíl je věnován vzorům, podle kterých Ecchius mohl při psaní své poetiky postupovat. Sám jmenovitě uvádí pouze jeden spis – gramatiku *Doctrinale* (1199) od Alexandra de Villa Dei. Nepochybně však byl v etymologizujících pasážích ovlivněn dílem *Etymologiae* Isidora ze Seville, znal i *Commentariorum de orthographia dictionum e Graecis tractatum opus* (1471) od Joanna Tortellia Arretina, *Ars versificandi et carminum* (1494) od Konráda Celtise a další příručky, jejichž kompilací posléze vytvořil vlastní poetiku pro potřeby nejen bardejovské školy. Kvality díla sice nespočívaly v originalitě, ale svým vlivem na nastupující básnickou generaci převýšila všechny soudobé poetologické spisy, jež byly tehdy na Slovensku dostupné.

V závěru Škovierovy publikace je kromě jmenného rejstříku a obsáhlé bibliografie umístěna rovněž textová příloha, v níž čtenář nalezne jak ukázky z učebnice *Ars versificandi*, tak i prameny o životě jejího autora, a to vždy v latinském originále s následným překladem do slovenštiny.

Představovaná publikace Daniela Škovieri nejenže osvětluje život a dílo Valentina Ecchia, ale především čtenáři odkrývá průzor do počátečního období humanismu na Slovensku. Zevrubně analyzuje spis *De versificandi arte*, který reprezentuje jednu z nejstarších školních učebnic a první dochovanou učebnici antické metriky na Slovensku.

Libor Švanda

IN OMNIBUS CARITAS. Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, svazek IV. K počtě devadesátých narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece. Editoři Mlada Mikulicová, Petr Kubín. Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum 2002, s. 631, ISBN 80–246–0344–6.

Latinský název sborníku není důvodem, proč se zpráva o něm ocitá v recenzní rubrice klasické řady SPFFBU. Důvodem je dedikace sborníku profesoru ThDr. Jaroslavu Kadlecovi (nar. 10. 3. 1911), který se nemalou mírou zasloužil o poznání našeho latinského středověku a který je naším předním editorem středověkých latinských památek literárních i diplomatických. A s tímto souvisí i obsah sborníku, v němž naše latinská kultura přirozeně nalézá své místo.

Jaroslav Kadlec se rozhodl pro studium teologie, absolvoval kněžský seminář v Českých Budějovicích a pražskou teologickou fakultu a jako kněz působil (pokud mu to minulý režim dovolil) a vlastně působil přes svůj požehnaný věk dodnes. Proto sborník uspořádaný k jeho významnému jubileu obsahuje i příspěvky teologické a biblistické. Jaroslav Kadlec ovšem už za svých studentských let projevil hluboký zájem o církevní dějiny, který byl živěn řadou jeho vynikajících učitelů na pražské teologické fakultě a vedl ho ke studiu v historickém semináři Václava Chaloupeckého. Proto je zákonitě většina příspěvků historických a časový rozsah, který pokrývají, souvisí s širší záběru jubilentova, jenž jako profesor církevních dějin uváděl své posluchače do dějin od dob biblických až po současnost a přibližoval jim dějiny národní i obecné. Jeho vlastní vědecká práce pak zahrnuje časový rozsah jen o něco menší. Recenzovaný sborník sice nemůže beze zbytku naplnit již názvem proklamovanou širší proslulého sborníku Pekařova, ale časový rozsah od století 9. až do dob kardinála Tomáška je hodný úcty. A jubilanta rozhodně potěší, že řada témat velmi úzce souvisí s jeho vlastním vědeckým zájmem, ať již to je monasteriologie, doba Karlova, církevní školství, studia rukopisná, téma cyrilometodějské. Jaroslav Kadlec je ovšem přes časovou širší svého vědeckého záběru vnímán především jako medievista. Tento akcent zazněl i v *laudatio*, kterou při oslavě jubilentových narozenin pronesl František Šmahel a která po pozdravech českého primase Miloslava kardinála Vlka a diecézního biskupa Antonína Lišky stojí otištěna na začátku sborníku (*Jaroslav Kadlec – historik českých církevních dějin*). Významné zastoupení má tedy středověká historie i mezi příspěvky tohoto sborníku a právě na tyto stránky (a stručně i na příspěvky raně novověké), které jsou našim čtenářům nejbližší, chceme upozornit.

Z historických příspěvků je nejstarší době věnována studie Zdeňky Hledíkové *Kodex Reg. lat. 14 – Evangeliař sv. Václava nebo sv. Vojtěcha?* Autorka zde zkoumá rukopis Vatikánské apoštolské knihovny, který sem byl převezen s ostatními knihami švédské královny Kristiny a který se do Švédska dostal jako válečná kořist z mikulovské dietrichštejnské knihovny. Jeden z dřívějších majitelů rukopisu, Augustin Olomoucký, se zasloužil o rozšíření pověsti, že původním vlastníkem byl sv. Václav. Přes nesouhlasný názor moravského historika Bedy Dudíka je se sv. Václavem

tento evangeliář spojován i ve 20. století. Po všestranném rozboru památky ji autorka řadí do 3. čtvrtiny 9. století a spojuje s okruhem skriptorií ovlivněných francouzským St. Amandem. Do Čech mohl být kodex dovezen pražským biskupem Vojtěchem nebo za jeho nástupce – buď přímo biskupem Thiddagem nebo prostřednictvím mistra Hubalda, a tak je vlastně tento dnes vatikánský rukopis jednou z nejstarších nebo dokonce přímo nejstarší známou knihou, která byla užívána v našem prostředí, protože se k nám mohl dostat ještě před vznikem Wolfenbüttelského kodexu, vzniklého až po smrti sv. Vojtěcha. V této souvislosti pak autorka upozorňuje také na pozdější vpisky související s latinskou výslovností, které zřejmě vznikly v prostředí pražské kapituly a které by si zasloužily speciální filologický rozbor.

Českým patronům Václavovi a Vojtěchovi (a k nim přistupuje i sv. Prokop) je věnován i příspěvek Petra Kubína *Svátky českých světců ve středověkých rukopisech pařížské Bibliothèque nationale de France*. V deseti liturgických rukopisech francouzské, italské, německé a švýcarské provenience ze 13.-16. stol. zkoumá výskyt svátků českých světců. A pouze tito tři zástupci českého nebe pronikli do textů nebo kalendárií zkoumaných památek, sv. Václav do všech, sv. Prokop do poloviny, sv. Vojtěch pouze 4x, ale s patřičně zřetelnou úctou v uherském prostředí, pro které bylo vytvořeno ve Florencii vzniklé *Breviarium Strigonense*. Zatím jde sice jen o sondu, ale již s patřičnou výpovědní hodnotou. Autor připojuje k textu i edice kalendárií jednotlivých knih a relevantních pasáží liturgických. A zde můžeme zjistit, že také svátek Navštívení Panny Marie, který sice nedává povědomí o českém prostředí jako svátky českých patronů, ale který prosadil pražský arcibiskup Jan z Jenštejna, se rozšířil v obecné církvi a je zaznamenán v řadě z těchto liturgických památek.

K dalším příspěvkům již spíše jen heslovitě. Stefan Tebruck z univerzity v Jeně prostudoval středověké prameny vzniklé v Německu a ve svém příspěvku *Ad sacrum iter Iherosolimitanum signatus* (Kreuzzugsfrömmigkeit und Kreuzzugskritik im Spiegel mitteldeutscher Quellen des 12. und 13. Jahrhunderts) sleduje křížové výpravy ve světle dobové zbožnosti.

Téma rytířských řádů zpracovává ve svém příspěvku Libor Jan – *Čeští a moravští šlechtici jako podporovatelé a členové duchovních rytířských řádů*. Sleduje zde šlechtické fundace i četné donace pro johanity a německé rytíře, které byly uskutečněny českými a moravskými šlechtici, a také působení členů těchto rodů uvnitř obou řádů.

Příspěvek Ivana Hlaváčka *Papežská kurie a laikové v českém státě za Karla IV. v letech 1342–1362* (Sonda do kuriální i české vzájemné každodennosti) sleduje v Čechách, na Moravě a ve Slezsku šlechtické i měšťanské příjemce listin papežů Klimenta VI. a Innocence VI. Studie vychází z materiálu otištěného v edici *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* a autor zde přináší i zhodnocení edice.

Rehabilitaci nejstarší listiny ženského augustiniánského kláštera sv. Kateřiny v Praze na Novém Městě obsahuje kratičké pojednání Jana Pařeze *Nejstarší listina Karla IV. pro klášter sv. Kateřiny na Novém Městě pražském z roku 1354*. Listina, známá již dřívějším badatelům z přepisu starého a v datovací formulaci navíc chybného, byla právě z tohoto důvodu považována za falešnou a autor příspěvku upozorňuje na její originální dochování a přináší i její první edici. (Českomoravská regesta pro toto období se teprve připravují, a tak budou moci vyjít i s regestem této listiny.)

Sporům vzniklým v českém vikariátě františkánů-observantů *propter patriam et linguam et nationem* věnuje svou stať *Národnostní a jazykové rozpory v českém vikariátě františkánů observantů na přelomu 15. a 16. století* (Příspěvek k nacionálnímu partikularismu ve středověkém prostoru) Petr Hlaváček. Zsvěcený znalec františkánské problematiky (a přitom nejmladší příspěvatelem tohoto sborníku) fundovaně pojednal o národnostních problémech observantů v českém vikariátě od jeho vzniku až do konsolidace situace na počátku 16. století.

Pomyslnou středověkou část (příspěvky ve sborníku totiž nejsou řazeny chronologicky ani tematicky, ale abecedně podle jmen autorů) uzavírá pojednání lipského profesora Enno Bünze *Die Lage des Pfarrklerus vor der Reformation* (Neue Forschungen aus dem Erzstift Mainz), zkoumající postavení farního kléru v době těsně předreformační na území největší německé diecéze, diecéze mohučské, která byla více než tři a půl století i naší metropolí.

Olivier Chaline, profesor pařížské Sorbonny, vykročil ve stopách svého slavného rodáka Ernesta Denise a obrátil svou pozornost k českým dějinám, když v příspěvku *La bataille de la Montagne Blanche* (violence de guerre et ferveur religieuse) zkoumá jeden z nejdůležitějších momentů v českých dějinách – bitvu na Bílé hoře, tentokrát ovšem z hlediska náboženské spirituality.

Další ze zahraničních příspěvatelů sborníku, Tadeusz Fitych z Vratislavy, je autorem rozsáhlé prosopografické studie *Przedstawiciele włoskiego rodu Lancellottich zaangażowani w życie Kościoła i w rozwój nauk w okresie od XVI do XVIII w.*, v níž představuje rod Lancellottů v církevních službách, řeholním životě i jako reprezentanty tehdejšího vědeckého života.

Církevnímu školství jsou věnovány hned tři příspěvky. Ivo Prokop obsáhle pojednal o kněžském vzdělávání od nejstarších, tedy apoštolských dob a poté svou pozornost zaměřil k pražskému semináři (*Vznik kněžského semináře se zvláštním přihlédnutím k dějinám pražského arcibiskupského alumnátu do roku 1783*), Václav Bartůnek se věnuje studiu teologie u piaristů (*Výuka teologie v piaristickém řádu v době baroka s přihlédnutím k českým zemím*), Miloš Kouřil výuce církevních dějin na teologické fakultě v Olomouci (*Učitelé církevních dějin na bohoslovecké fakultě v Olomouci*, příspěvek je doveden do dob A. A. Neumanna a výše zmíněného obobí raného novověku se pouze dotýká).

Na půdu umělecké historie nás zavádí Miloslav Pojsl ve stati *Cyrilometodějská ikonografie barokního Velehradu*, v níž na základě narativních pramenů staroslověnských, latinských i staročeských rozebírá barokní vrstvu cyrilometodějské výzdoby velehradského chrámu.

Ondřej Bastl přiblížil nejsmutnější kapitolu z dějin nejstaršího českého kláštera, svatojiřských benediktinek, a to jejich zrušení za josefinských reforem (*Zrušení kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě v roce 1784*).

Období středověku, raného novověku i doby nové pak spojuje článek Mlady Mikulicové, spolumeditorky sborníku a překladatelky většiny anglických resumé, který nám přibližuje anglická poutní místa i poutní spiritualitu (*Poutní místa v Anglii*).

Na stranách 602–604 přinesl Petr Kubín bibliografii prací profesora Kadlece od roku 1990 do současnosti (s patřičným odkazem na jednu z bibliografií do roku 1989). Zde můžeme snadno zjistit, že první číslo sborníku, jehož nejnovějším svazkem jsme právě listovali, pomáhal prof. Kadlec uvádět do života hned dvěma příspěvky. Čtvrtý svazek o úctyhodném počtu více než 600 stran byl k jeho počtě připraven pracovníky jeho mateřské fakulty, kteří se také v důstojné míře zasloužili o náplň sborníku. A tak je panu profesoru dopřáno zakusit tíhu vlastního ovoce.

Helena Krmíčková

Nový pohled na stěhování národů

Ad: Jarmila Bednaříková: *Stěhování národů*. Vyšehrad, Praha 2003, 416 stran.

Vzhledem k naší geografické poloze je vcelku pochopitelné, že období stěhování národů se těší značné pozornosti především mezi archeology. Česká historiografie mu ovšem věnuje již podstatně méně pozornosti. Tuto mezeru pozoruhodným způsobem zaplňuje v nakladatelství Vyšehrad právě vydaná kniha *Stěhování národů* Jarmily Bednaříkové. Autorka, která působí na Masarykově univerzitě v Brně, ve své pedagogické činnosti i odborných badatelských zájmech spojuje svět řecko-římské antiky s dobou stěhování národů, která zásadním způsobem přispěla k jeho transformaci ve středověkou společnost. Třebaže její pozornost se obrací především ke Germánům, s menší erudicí se věnuje i takovým etnikům, jako byli např. Sarmaté a Hunové. Dokladem tohoto jejího vytrvalého a hlubokého zájmu nejsou jen specializované univerzitní semináře, dlouhá řada časopiseckých studií a dokonce i připravovaný historický román, ale rovněž úvodem zmíněná kniha. Hloubka pohledu, věcná i formální pečlivost a důkladnost, tak charakteristická pro knižní produkci Vyšehradu, jsou i určujícími rysy této knihy. Jako by na širokém plátně v ní autorka líčí a promítá dramatické „stýkání s potýkání“ řecko-římské antiky se světem „barbarů“ od 3. stol. po Kr. až do století osmého, ovšem s občasnými zcela opodstatněnými exkurzy po proudu času i proti němu.

Po úvodní kapitole *Stav římské říše v pozdně antickém období*, v níž podává detailní politickou, ekonomickou i sociální analýzu období dominátu, následuje sice méně obsáhlá, ale neméně obsádná kapitola *Romanitas et Christianitas*, v níž si všímá vztahu idejí římské státnosti a křesťanství, které od počáteční konfrontace dospěly postupně až k vzájemné koexistenci, nejednou přecházející až ve ztotožnění. V následujících kapitolách se již na scéně objevují jednotlivé „barbarské“ kmeny,